

lat vrouwen
nient kunnen
er predikant

aag over, of
is, dat een
op die vraag
antwoord
e H. Schrift
lat de vrouw
gebied zou
het gebied
reformeerd
principeel
aan vrouwen
stijds zeld-
uurman, de
eew en de
volgde ge-
ges, ook al
gordij ver-
or de weten-
en, en men
en, om aan
te doen.

aatschappe-
trekkingen
komen, die
alleen door
er nu een
of andere
isatie onder
Priscilla en
Schrift heb-
baar betee-
neologische
overe is er
tologie van
Natuurlijk
neer, even-
teiten, het
Theologie
flin ging,
it zal een
ologie wel

die Marnix
ende Cal-
n, uitgaaf,
as volk is
Roosche
urfs uitge-
ing wilde
bleef aan
getrouw;
Roosche
de talrijke
in menig
satire
kt in de
he letter-

ge greep,
bare les,
het vorige
landsche
je Univer-
n Marnix
de anti-
chrift van
oor onze
len, maar
landsche
e Hooge-
n, om de
schrijvers
hun recht
ne hand-
leed.

J. Wille
uk heeft
Scheve-
zijn, als
voord in
ven. En
erst een
et slechts
aan deze
vang de
effen, in
traging
niet al
ens, het
actuali-
re leze-
te aan-
Marnix
Neder-
waarde
merken,
ger had
en in
aanteen-
jencorif
teriaal,
t, beter
hans is
aamge-
mak-
de heer
ng van
den
he for-
zijn

van dit
p, voor
aan van
boden,
n Wille
wezen.
j geen
doend
toeren,
yrisch
gelijk-
id ver-
erzoek
id kan
agde
eerste
se dit
it en
is het
a den
telijke
van

Hervet terug te vinden, waartegen Marnix' sayre zich richtte, en dat de heer Wille, door dit geschrift van Hervet opnieuw uit te geven als bijvoegsel bij zijn studie, tot het recht verstand van Marnix' Byencorff veel heeft bijgedragen. Zelfs bieden deze aantekeningen veel meer dan de tekst zou doen verwachten en werpen zij licht over menig betwist punt uit het leven van Marnix. Zoo, om slechts dit ééne voorbeeld te noemen, heeft de heer Wille in noot 14 op blz. 31 en v.v. de bekende vraag, of Marnix de auteur is van ons Wilhelmus, nog eens aan een grondig onderzoek onderworpen, en aangetoond, waarom alle waarschijnlijkheid er voor pleit ons volkied aan Marnix toe te kennen.

Wanneer de heer Wille op blz. 43 gewag maakt van een "boekje van de Spinneoppe", dat hij bij een Roomschen auteur vermeld vond en dat tot de Roomsche litteratuur van die dagen behoorde, maar verklaart niet te weten, welke boekje daarmede bedoeld is, zoo kunnen we hem daaromtrent wel inlichtingen geven. Blijkbaar is daarmede bedoeld het boekje, dat in 1595 te Brussel verscheen (een tweede editie van 1598 is in mijn bezit) en dat tot titel droeg: Ketterische Spinneoppe, waarin deur de nature der Spinneoppe claerlijck bewezen wort, hoe deghehlyck ende onbehoorlijck een saake, dat een ketter is en ketterische voere. Het zou geschreven zijn door M. J. J. Petronius, doctor in de vermaarde Vijf Konsten van Leyden. Uit den inhoud schijnt te blijken, dat het als tegenhanger van Marnix' Bijencorff is geschreven, en als zodanig heeft het voor de studie van den heer Wille wel belang.

Professor Doumergue.

Prof. Doumergue, die ook in ons land zoo wel bekend is door zijn uitnemende studien over Calvin en die onder de Fransche theologen wel een der meest bestudeerde Calvinisten is, heeft behoefte gevoeld, nu de oorlog voorbij is en daardoor de gelegenheid voor zooveel gemakkelijker werd om ons land te bezoeken, de oude banden, die hem aan Holland verbonden, weer aan te knopen. Trots zijn hoogen leeftijd en de guurheid van het weder heeft hij de verre reis ondernomen, en ditmaal beperkt hij er zich niet toe oude vrienden te bezoeken en studies te maken voor zijn biografie van Calvin, maar houdt hij openbare lezingen, eerst te Rotterdam en thans te Amsterdam.

Dat Prof. Doumergue Franschman is en ook in zijn lezingen de gevoelens, die een Franschman heeft omtrent den oorlog, die voor Frankrijk zoo glorieuze eindigde, niet onder stoelen of banken steekt, kan hem niet euveld worden geëind en behoort ons niet te beletten hem in ons land een hartelijk welkom toe te roepen. De droeve oorlog, die achter ons ligt, heeft zooveel verwijdering en verbittering tusschen de volkeren te weeg gebracht; ook ons eigen land is trots zijn onzijdigheid in zoo kwade reuke bij de machthebbers gekomen, dat de geestelijke band die toch alle Christenen verbinden moet, daardoor wel ernstige schade heeft geleden. Reeds daarom verblijden we ons, dat Prof. Doumergue naar ons land kwam om de geestelijke gemeenschap weer te herstellen. Aan Frankrijk danken we Calvin. Met de Hugenoten hebben we ons steeds op het innigst verbonden gevoeld. De Fransche Kerken hebben ons onze Confessie en Kerkinrichting geschonken. Zoals Daetheen in de voorrede van zijn Psalmberijming het uitdrukt, hebben onze Kerken steeds gaarne naar het voorbeeld der Fransche Kerken zich gevoerd. En al is in later tijd, toen die Kerken steeds meer afgeden van de belijdenis der vaderen, de band losser geworden, de predikers van het Revell hebben ook ons land een rijken zegen gebracht, en we zijn dankbaar, dat een zoon van Frankrijk de eere-schuld heeft gekweten, die zijn land aan Calvin schuldig was, en ons de uitnemendste biografie van Calvin heeft geschonken, die we dusver bezitten.

Wie het genoegen mocht hebben Prof. Doumergue zelf te hooren, zal onder den indruk van zijn machtig welsprekend woord zijn gekomen. Hij, de gij-naad, spreekt nog met het vuur en de bezieling van een jongen man, vooral wanneer hij het over de groote betekenis van het Calvinisme heeft. Met groote blijdschap zal voorts ook in onze kringen het bericht worden vernomen, dat de biografie van Calvin door Prof. Doumergue geschreven en waarvan de voltooiing met zooveel verlangen wordt tegemoet gezien, in manuscript reeds geheel gereed is en het afdrucken van de laatste deelen alleen nog wachten op financiële onderhandelingen om de kosten van het werk te dekken.

Moge Prof. Doumergue, wanneer hij straks weer naar zijn vaderland, het zonlige Zuiden van Frankrijk weerkeert, de overtuiging medenemen, dat ook in ons land, "le pays de neige" zoals hij het noemde, het land van sneeuw- en winterkoude, toch warme harten voor hem kloppen. En zij het hem geschonken, nog eer zij leven ten einde spoedt, de voltooiing te zien van zijn magistraal arbeid over Calvin.

Dr. Breen.

Ofschoon het silveren feest, dat Dr. Breen viert als adjunct-archivaris van de stad Amsterdam, in geen relatie staat tot onze Kerken of tot onze Vrije Universiteit, meenen we toch den jubilaris, die in andere qualiteit zoo nauw aan onze Hoogeschool is verbonden als volijverige bibliothecaris en als secretaris van Curatoren, onzen hartelijken gelukwens niet te mogen onthouden.

Zijn vorming als historicus dankt hij aan de Vrije Universiteit. Hij was haar eerste discipel, die op een historische dissertatie promoveerde. Reeds die dissertatie wees

niet alleen op zijn warme liefde voor de oudheid, maar ook op de groote nauwkeurigheid en spurzinnigheid eigen. Later heeft hij deze historische studien in meer algemeenen zin laten rusten om zich vooral aan de studie der archieven te wijden, en daaruit heeft hij menig belangrijk gegeven over de geschiedenis van het oude Amsterdam te voorschijn gebracht. Van alle zijden wordt hem dan ook bij dit jubileum warme hulde gebracht, en bij deze hulde sluiten ook wij ons gaarne aan.

Dr. H. H. K.

Reestafel.

Dr. W. F. A. WINCKEL, LEVEN EN ARBEID VAN DR. A. KUYPER. Uitgave van W. van Haver, Amsterdam.

Wie zich voornemt een "menselijke handeling" te verrichten, wat nog iets anders is dan de "handeling van een mensch", behoort zich te bezinnen niet alleen op het "waarom" en het "waartoe", maar ook op het "hoe" hij haar zal verrichten.

Ook het uitgeven van een boek is een menselijke handeling.

Een waarvan winst-maken het naaste doel is waartoe en het verlangen naar winst de naaste reden waarom een zakenman haar verricht. Van een in de Ungevers-branche zoo ervaren zakenman als de heer TEN HAVE, is niet anders te denken dan dat hij, zich bezinnend op het in 't licht geven eener populaire beschrijving van het leven en den arbeid van Dr. KUYPER, toen hij daar winst bij voorzag, er zich toe gedreven voelde.

Maar tot voldoende bezinning, op het "hoe" of op "welke wijze" dit voornemen tot uitvoering diende te geraken, schijnt het ditmaal niet bij hem te zijn gekomen.

Het gold hier toch een levensbeschrijving van een nog in leven zijnd tijdgenoot en wel van een, die onder zijn, zoo binnen- als buitenlandsche tijdgenooten, voor een man van betekenis geldt.

En nu ware het zeker niet overbodig geweest, met den persoon in kwestie zelf eens te gaan spreken om hem van het plan in kennis te stellen.

Ik weet, dat het uitsluitend van publieke personen, ook van nog levenden, bij zekere gelegenheden, ook zonder hen vooraf te raadplegen, een kortere of langere levensbeschrijving te geven en dat er geen enkele wet is, die zulks verbiedt. Doch hier ging het niet maar om een dag- of weekblad-artikel.

Ik weet ook wel, dat men het geen Uitgever wettelijk kan beletten wanneer hij een boek, dat uw leven beschrijft, giefte te publiceren, maar het belang van zulk een onderneming eisch dan toch, dat hij zich eerst eens moedwillig of schijnachtelijk tot u wendt. Het laatste is zelfs gewoonte bij het samenstellen van 'n biografisch-woordenboek.

Het belang van de onderneming vraagt zulks; in dit geval had ook eigenbaas van den Uitgever TEN HAVE het geëischt.

Twee kansen waren hier te voorzien.

Of Dr. KUYPER had, wegens voor hem voldoende redenen, om iets te noemen, publicatie in afdeubaren tijd van eigen MEMOIRES, aan TEN HAVE diens plan entreden, of hij, de man, die aan het zich-laten-interviewen gewoon is, had, na goedkeuring van het plan, een ander losgelaten wat aan de uit te geven biografie deugd had kunnen doen.

Dat nu de vrees de eerste kans te blootopen, den heer TEN HAVE van de noodige bezinning op het "hoe" heeft teruggehouden, mag ik van hem, die maar al te goed weet, dat de vrees een slechte raadgever is, niet onstellen.

Dan, het zich alleen op het "waarom" en het "waartoe" en niet, althans niet voldoende, ook op het "hoe" bezinnen, was een onbezonnenheid van TEN HAVE.

Een onbezonnenheid, die hem heeft doen missen wat zijn boek deugd had kunnen doen en hem, bij het lezen van enkele STANDAARD-asterisken, naar ik vermeen, enkele nu aange-naamde oogenblikken zullen hebben bezorgd.

Ik acht het voor den heer TEN HAVE een buitenkansje, dat hij voor de uitvoering van zijn in onbezonnenheid geconcopteerd plan, Dr. WINCKEL bereid vond.

In een WOORD VOORAF van meer dan 5 bladzijden, vertelt deze, dat toen TEN HAVE hem het verzoek, deed een populaire beschrijving van het leven en den arbeid van Dr. KUYPER te leveren, hij "die uitnodiging niet vreesde en beven op zich genomen heeft".

Indien deze, zich in ongewild lichaamsbeweg doorzettende gemoedsontroering veroorzaakt is door de mededeling des heeren TEN HAVE, dat Dr. KUYPER er niets van wist, kan ik haar best verklaren. Indien zij veroorzaakt is door de overweging wat aan zoo'n leverantie niet al vast is, evenzeer.

Dat mijn oude vriend WINCKEL zich nochtans heeft laten vooien, is mij eerst begrijpelijk geworden, doordat hij op p. 1 van zijn WOORD VOORAF schrijft: "Het is mijn vaste overtuiging, dat Dr. KUYPER de eere Gods in het welzijn van Kerk en Vaderland heeft gezocht en doorgegaan daartoe de rechte paden wees. Al gingen wij niet door dik en dun met hem mede, het smartte ons, dat Dr. KUYPER in zijn streven menigwerf tegenoverstaan of smadelijk bejegend werd, ook door hen, van welke men dat anders had kunnen verwachten. In het boek dat de Uitgever van mij verlangde, zou ik aan dat gevoel uitdrukking kunnen geven, en dit trok mij aan."

En zoo ligt dan dit, in onbezonnenheid ont-vangen en in overkropt smartgevoel geboren geschiedkund van Dr. WINCKEL, gelyd in, voor een boek over Dr. KUYPER, uiterst zonderling, aandoend vuur-rood jape en omslagje, ter beoordeeling op mijn leestafel.

Dat dit boek moest "worden overgedaan" is door een critici onlangs bevestigd.

Maar dit oordeel zou ik niet gaarne onschrijven. Zeker, het draagt in sommige zijden nog de sporen van zijn smart-geboorte en bepaaldelijk in die — wat zijn levens-beschrijving van Dr. KUYPER voor de volkomenheid der deelen noodig was — waarin over de politiek wordt gehandeld. In deze passages van zijn boek, veroorlooft zich de grachtige Schrijver omtrent de politieke medestanders van Dr. KUYPER, die toch niet anders dan hij zelf overtuigd zijn, dat deze "doorgegaan de rechte paden wees", wanneer zij die overtuiging sommits niet hadden, uitdrukkingen welke hen, voor de oogen van wie dit boek allereerst bestemd is, o juis belichten en welke reeds daarom aan Dr. KUYPER ongevallig moeten zijn.

Maar daarmee is nog niet dit heele boek a-relaire. Daartoe is er te veel in van blijvende waarde. Zeker, het leven van een tijdgenoot, een anderen,

en dan nog wel een anderen tijdgenoot die door veelzijdigheid zoo eminent is als Dr. KUYPER om te beschrijven, dat het beelding niet alleen van doen, maar ook van zijn woord, vereischt een schrijvers-talent, dat aan meer dan zelfs artistiek photographieren doet denken. De in-trospectie van den beschreven, zijn MEMOIRES, kunnen hier veel bij helpen en het ho fids uk: Dr. KUYPER ALS PREDIKANT, door WINCKEL, bijkans geheel onthouden aan de bekende CONFESSIE AAN VAN D. R. LINDEN, is dan ook een, zoo niet het van dat geslaagde deel van het werk.

Maar er is meer noodig en ik denk hier aan A. PIERSON'S MOEDER-BOEK: OUDERE TIJDGENOOTEN.

Gepikteld door WAGENAAR'S nog al onbeholpen beelding der mannen van den REVILL, en, naar hij mij vertelde, meer nog door dat BERTS, als promotor, den doctorantus niet beter had geholpen, kwam PIERSON, zelf kind van den REVILL, zijn jeugd-ondringen weer opdiepend, tot het schijfjen van dit, naast zijn INTIMIS, kleine meester-werkje, waarvan telkens als ik het weer lees, groote bekoring op mij uitgaat. De bekoring van een schrijvers-talent dat aan meer dan zelfs artistiek-photographieren doet denken. Dat doet denken aan het portret-schilderen van een artiest bij de gracie Gods, die, door telkens in telkens weer liefdevol-geduldig waarnemen van den uiterlijken, duidelijk ook den innerlijken mensch te pakken krijgt, om dan dien uiterlijken zoo te beelden, dat de innerlijke er door e-lykt.

Zulk een beeld nog kost tijd. Tijd ook in dien rio, dat de biografie en de persoon, wiens leven en werken hij beschrijft, door een vrij groote lijdrumme van elkaar gescheiden moeten wezen. Zoo niet, dan mist zij de noodige objectiviteit.

PIERSON'S OUDERE TIJDGENOOTEN, die hij in zijn jeugd had gekend, waren dan ook reeds heengegaan en hij had de akme van zijn leven reeds ver-achter zich, toen hij ze in zijn GIDS-artikelen later tot een boekje gebundeld, beschreef.

Mijn groote bezwaar tegen WINCKEL'S boek is, dat het pramatuur is.

Als deze half-November-winter.

Het boek geeft blijk enkel te zien KUYPER-ten den buitenkant!

En laat mij het nu maar zeggen, ik vind dat jammer.

Ik, en met groote dankbaarheid zij het gezegd, had in de jaren, toen hij aan onze Vrije UNIVERSITEIT mijn oudere collega was, het voorrecht van zijn intiem verkeer. Ik ben zeker, dat een objectieve beelding, ook van zijn innerlijk, aan zijn nu meest verbitterde vijanden eens zal meevallen en zijn vrienden nog hooger zal doen waarderen wat God hem in der-n mensche, ook toen hij nog niet van zijn zonde af was, geschonken had.

Of ik mij van de taak, die Dr. WINCKEL op zijn naam, beter dan hij zou hebben gekweten? Denk er niet aan!

Want ik weet maar al te goed, dat ik geen ALLARD PIERSON ben, en ook, dat ik, ten opzichte van de tijdruimte, nog te dicht bij Dr. KUYPER sta.

Gedachtig aan het in magnis voluiste sat est, kan ik echter aan dit boek van Dr. WINCKEL mijn waardeering niet onthouden.

Ik zei dit reeds van het hoofdstuk: Dr. KUYPER ALS PREDIKANT, hetwelk o.m. diens voltdig program van Kerk-beist-biedt.

Maar ook de overige hoofdstukken, waarin Dr. KUYPER als Staatsman, als Spijler voor sociale rechtvaardigheid, als Geleerde en als Reformatier der Kerk wordt getekend, zijn hetz nswaardig.

Letswaardig, omdat zij het, door oudere tijdgenooten, in lang vervlogen dagen doorleefde, weer doen herinneren en voor jongere tijdgenooten de kennis van het verleden kunnen verrijken.

Met het oog op de bevrediging van die tweeërlei behoefte, wen ik in d. Auteur voor zijn, van veel "napluisen", zoals hij zelf het noemt, getuigd, en daarbij goed gestileerd boek, tal van lezers en den Uitgever een groot debiet toe.

G.

Uit de Pers.

In het Gereformeerde Kerkblad van Drenthe en Overijssel schreef Dr. Lunan over ongezanderde arbeid en dienst het volgende:

Sieff. Polak in navolging van den overleden, beroemden Berlijnschen hoogleraar, Adolph Wagner, onderscheidt in zijn "kleinop geschiedenis der Staatshoudkunde in theorie en praktijk" de motieven of beweegredenen, die tot economische handelingen (winstgevend arbeid) leiden, in egoistische en niet egoistische motieven.

De egoistische zijn dan: streven naar economisch voordeel en vrees voor schade; hoop op erkenning van diensten en vrees voor straf; eergevoel, eere-zucht en vrees voor schande; neiging tot arbeid en vrees voor den toestand van werkloosheid.

Daarnaast noemt hij dan als niet egoistisch motief: drang van het innerlijk plichtgevoel om goed te handelen en vrees voor gewetensroeping.

Over deze niet zelfzuchtige beweegredenen tot arbeid zegt hij dan het volgende: waarin wij een en ander onderscheiden.

De werking van het niet egoistische motief zien we o. a. bij de vele voorraters, bestuurders en commissarissen van coöperatieve en andere verenigingen, die ongetalderd dikwijls economisch werk doen van de hoogste betekenis, en zoo ook, gedurende den grooten wereldoorlog, de vele leden van rijks-, provinciale- en gemeentelijke commissies, die met het oogmerk op de distributie van levensmiddelen en andere benodigdheden voor mensch en dier, wat niet bereikt, dat wij de opvatting huldigen, alsof iedere dergelijke werkzaamheid het gevolg is alleen van zuivere niet egoistische motieven. Het menschelijk gemoed is te gecompliceerd (samengesteld, ingewikkeld), daar werken te veel met elkaar strijdende krachten om een dergelijke conclusie toe te laten. Praktisch zullen wel steeds de eedle gevoelens voorkomen in meerdere of mindere mate vermengd met egoistische; zoo zal in caus 'n onzelfzuchtig aanvaarden kwast van eerbetoon vaak innerlijk getuigd worden doorfreeschucht, eerezucht, maar dit neemt niet weg, dat het wel duidelijk is, dat niet alleen het streven naar economisch voordeel en vrees voor schade de menschen tot economischen arbeid brengt en dat de verspreiding van edeler inzichten de menschheid meer invloed zal doen ondervinden van de niet-egoistische motieven.

Adolph Wagner erkent overigens, dat de werking van het economisch motief (streven naar stoffelijk voordeel) meer en meer algemeen wordt, en dat dus den invloed van het niet zelfzuchtig handelen op den achtergrond dringt zeer ten nadeele van de ethische (eiedijke) en sociale (gemeenschappelijke) zijde van ons maatschappelijk leven. De lust om betuigend te zijn, om eenen op zich te nemen, het ginstig jammerlijk te vermindern, ook in de hoogere kringen, die zich vroeger daarvoor gaarne beschikbaar stelden. In handel en bedrijf wordt veelal alles gebaseerd op het behalen van de grootste winst, zonder op het belang van werkmensen en cliënten te letten, een beeld van egoïsme en hardvochtigheid, dat zich vooral gedurende den oorlogstijd in schrilte kleuren begon af te teekenen. Wij gelooven dat juist, waar die zucht naar eigen voordeel zoo de overhand neemt, dat de zwakken onbeschermd daardoor lijden moeten, de ethische richting der economie mede tot taak heeft de sociale zijde van het economisch leven weer meer op den voorgrond te brengen en aan te toonen, welk

een machting invloed ten goede de in goede banen geleide maatschappelijke krachten zoowel als de staat zelf kunnen uitoefenen."

Er is in deze woorden van Sieff. Polak wel een en ander, dat in onze Christelijke kringen behartiging verdient. Want het is, gelijk de schrijver zegt, dat in onzen tijd het streven naar stoffelijk voordeel meer en meer algemeen wordt, en bij arbeid en bij elke dienstverteening in de eerste plaats gevraagd wordt: hoeveel geeft het? en wanneer er geen winst te behalen en niets mee te verdienen is, dan trekt men er den neus voor op. De ongetalderde arbeid raakt hoe langer hoe meer in discredit. Indien deze gerinheid ook doordringt op het terrein van het Koninkrijk Gods, dan wordt de arbeid daar met lanthe geslagen.

Want het is voorreker naar de Schrift, dat ieder, die op het terrein van Gods Koninkrijk zijn levensbestaan vindt, ook zonder zorg van dien arbeid moet kunnen leven. Paulus heeft dit met grooten nadruk in zijn brieven aangetoond. Maar ook al wordt aan dien eisch der Schrift voldaan, hoeveel werk blijft er dan nog niet over, dat verricht moet worden, zonder dat er stoffelijk voordeel aan verbonden is, opdat het werk voortgang zal kunnen hebben.

Ieder, die zich enigszins beweegt in de Christelijke werkzaamheid, zal er van kunnen spreken, hoeveel dagen en uren arbeid, soms tot zelfs in den nacht toe, door hem opgeofferd zijn, zonder dat dit hem ook maar een enkele penning aangebracht heeft. Hoeveel Christelijke mannen, die toch ook hun eigen zaken hebben, geven uur op uur, soms met groote krachtsinspanning, voor de belangen van het Koninkrijk Gods. Hoeveel overwerk wordt door sommigen verricht, dat nooit betaald wordt, en waar voor zij ook geen betaling eischen, en dat toch ook een groot deel van hun arbeidskracht en huiselijke genoegens verslonden heeft. ... terwille van de goede zaak.

Het is een allereindigste gedachte, wanneer menschen, en vooral Christenen, in de eerste plaats vragen: hoeveel geeft het? Dan komt een geslacht van loonslaven, van loonslaven, die twintig gulden of duizend gulden in de week verdienen. Er moet plaats blijven voor onbezoldigden liefde-arbeid, voor het ongetalderde eere-ambt, dat tijd vraagt, en hoofdbreken, en arbeidsvermogen; waarvoor men zich aan den gezelligen, huislijken kring onttrekt; waarvoor men laat opblijft, waarvoor men vaak weinig dank inoogst; waar men somtijds nog op toelgt in plaats van er aan te verdienen. En wie daarin geen lust heeft, die is niet bekwaam tot den arbeid in het Koninkrijk Gods.

Het is een droevig verschijnsel, dat onder de Christenen sommigen zijn, die daar geen oog en geen gevoel meer voor hebben; die voor onbezoldigden arbeid eenvoudig bedanken, omdat zij meenen hun tijd en kracht en talent beter te kunnen besteden, en om te zetten in geld. Sommigen verstaan niet meer, dat er arbeidsvreugde kan zijn, ook al brengt het geen geld in den zak.

Daarom is het goed naar een stem te hooren, die tot ons komt uit den niet-Christelijken kring. Geldrukt maakt de menschen van ijzer. Alle eedle geinheid gaat er bij dood. God heeft den mensch tot hooger gescheppen dan om een hoog, of laaggeplaatste loonslaaf en geldmachine te wezen. Ook in deren tijd valt daar weer de aandacht op. Nu de verkiezingen voor den Kerkeraad in gang zijn. Laat toch de gezonde opvatting blijven, dat niemand mag bedanken. En laat 't een eere en vreugde zijn, als God ons wil gebruiken in den dienst Zijner Kerk. Materialisme heeft zooveel invloed. 't Is toch voortreffelijk werk een opzieners-ambt te begeren.

Buitenland.

Duitschland. Kerkelijke verkiezingen te Baden. Uit Gotha.

Op 28 Sept. II zijn te Baden de verkiezingen gehouden voor een buitengewone Algemeen Synode. Er werden 50 rechtzinnigen, 30 liberalen en 5 middenmannen gekozen. Dit komt menigvuldig, die de Badensche toestanden kent, als een wonder voor.

In Baden heerschte al 60 jaar lang het liberalisme of modernisme oppermachtig. Toen in 1861 de nu nog geldende Kerkorde werd aangenomen, waren er van de 28 leden der Algemeen Synode slechts zeven orthodox of "positief". Op de volgende Synode van 1867 werd het beginsel, dat alle richtingen in de Badensche landskerk dezelfde rechten zouden hebben, met 42 tegen 14 stemmen aangenomen. Daarna hadden de liberalen steeds de meerderheid in de Synode. Door den strijd over de apostolische beijensins ontwaakte echter het confessoriel bewustzijn in de Kerk, zoodat in de Synode van 1914 27 orthodoxe leden zitting hadden, maar dit vermindert niet dat de liberalen met hulp der middenpartij alle vraagstukken, die betrekking hadden op de Apostolische beijensins, de Liturgie en de Catechismus, in liberalen zin beslist.

Na de revolutie op staatkundig gebied hoopen vele liberalen, dat de democratische stroom die door het land gegaan was, hun nieuwe aanhangers zou toevoegen. Er werd een "Volkskerk" opgericht, waarin eenige radicale predikanten met bekende sociaal-democratische leiders ver-eenigd waren. Men wilde daardoor de ouderkerke lijn geworden sociaal-democraten weer voor de Kerk winnen. Deze bond werd echter kort voor de opening van de stembus weer verbroken. Het schijnt dat de mannen van de Volkskerk bond menschen voor het lidmaatschap der Synode voorgedragen hadden, die zoo'er van de Kerk afstonden, dat vele liberalen zich met hun candidatuur niet konden verenigen.

De leden der "Gemeinschaften" waren eerst door hun orgaan de Reich-Gottes Boten getaden, om de Kerk aan haar lot over te laten. De Landskerk heeste in zulk een toestand geraakt te zijn, dat zij niet meer te redden was. Maar toen het er op aan kwam, plaatste zich de meerderheid van de leiders der Gemeinschaften op het standpunt, dat het plicht was gelijk de vaderen in en voor de Kerk te arbeiden, zoolang men dit doen kon, en daarom besloot men de richtlijn die aan de belijdenis getrouw was, te steunen.

De uitslag van de stemming in de steden, waar het liberalisme tot hertoe schier onbepert geheerscht had, was verrassend. Te Pforzheim, met vijf liberale en twee rechtzinnige predikanten, kie, en de rechtzinnigen 3151 en de liberalen 2718 stemmen, en zoo was het bijna overal elders. Opmerkelijk is ook dat het passieve kiesrecht der vrouwen door een groot deel der kiezers is verworpen, doordat vrouwen-namen werden geschrapt; slechts twee liberale vrouwen met twee van de middenpartij werden gekozen.

Door de stemming voor de algemeen Synode is ook antwoord gegeven op het besluit van de Synode van 1914, waarbij het gebruik van de apostolische beijensins bij doop en confirmatie facultatief werd gesteld. Acht dagen na dit heilloos besluit brak de oorlog uit; de Groot-hertog stelde de goedkeuring van de Synodale blissing uit. Het is nu gebleken, dat de meerderheid van de Synode niet de meerderheid van het Evangelische volk van Baden vertegenwoordigde.

Wij verheugen ons in den uitslag der z.g. "Uwahlen" voor de Generale Synode van Baden. Er blijkt duidelijk uit, dat niet overal de geest der revolutie het Duitsche volk zoo sarggevoerd heeft, dat het geheel breekt met de belijdenis van den Christus. Doch van harte hopen wij dat nu de rechtzinnigen de meer-

derheid in de Synode gekregen hebben, zij zullen aansturen op de vrije beijendende kerk.

Ook dagene wat in Gotha ge-chied is, mag merkwaardig genoemd worden. In dit liberalen "lan"je had de ministerialdecernent voor het School-wezen, Jacobi, het bestaan om alle religie uit de school weg te doen; hij verbood: elsfach gebied in de school. Maar er gebeurde iets, waarop zijn Excellentie alteminst gerekend had. Er brak een storm op onder de leerlingen, men verlangde intrekking van het bl-sluit, men moest vrij zijn om te bidden. Jacobi antwoordde, dat men op het schoolplein bidden kon of in de gangen der school, maar niet in de schoollokalen; dat bleef verboden. De storm werd groter; niet alleen de leerlingen, maar ook ouders en onderwijzers lieten zich gelden en boven allen de breienbond; het kwam tot een groote schoolstaking in het land, Jacobi werd naar Berlijn onbouden, er werden onderhandelingen gevoerd, en het slot was, dat het bluit van Excellentie Jacobi zoo goed als ingetrokken werd. Men mocht in de schoollokalen weer bidden en choralen zingen, en dat in de schoollokalen, waerter daarvoor geen andere plaats was. Ook buiten de school mag de schooltugd weer dienst doen bij Kerkelijke verrichtingen, is daarbij maar geen dwang uitgeoefend wordt. Dat ziet op het zingen, der schoolkinderen bij begrafenis. De onderwijzer mag geen buswerk voor Godsdiensontdewijng opweven, want eer de ouders zich daartegen verklaren; ook is het niet verboden bijbelspreken en verzen uit de G-zangboek te bespreken. Zelfs mag de Lue-burg in de klassen geleerd worden, waerter daarvoor een uur, dat voor Godsdiensontdewijng bestemd was, gebruikt wordt. Ouders, die bij de schoolstaking hunne kinderen thuis hielden, mochten niet daarvoor gestraft worden, evenmin zouden maatregelen genomen worden tegen onderwijzers, die in tegenpraak met het besluit van Jacobi gehandeld hadden.

Zou men niet zeggen, dat ook in Gotha de wind uit een anderen hoek begon te waaien? WINCKEL.

Officiële Berichten.

De classis Middelburg, bijeen in gewone ver-gadering, den 19 Nov. '19 in de Gasthuiskerk te Middelburg, er acte van nemend, dat van Da. J. B. Netelenbos, binnen den hem ge-euelden termijn, geen herroeping is ingekomen en de afwijkende gevoelens, op grond van welke de vorige classis-vergadering met mede-werking van de depput. der Part. Synode van Zeeland, naar Art. 11 D. K. O. de schorsing van den Kerkeraad van Middelburg, van den 8 Oct. '19, heeft geapprobeerd;

Opnieuw in overeenstemming met het Rapport en de conclusies der Commissie Gesinsk. a. vaststellende, dat Da. J. B. Netelenbos nietderdaad gevoelens voorstaat, die gracht moeten worden in strijd te zijn met de Art. 4 en 5 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis;

Constateerende, dat het in de eerste plaats gaat, noch om eenige door Da. J. B. Netelenbos voorgestane en van de gangbare opvattingen afwijkende exegete (uitlegging) van enkele gedeelten der H. Schrift, noch van een bepaalde uitdrukking op zichzelf, in welke Da. J. B. Netelenbos het Goddelijk gezag van een der Bijbelboeken ontkenne; maar om het Ethisch beginsel, dat daaraan ten grondslag ligt, n.l. de meening, dat de Beken der H. Schrift eerst Goddelijk gezag erlangen door de werking van den H. Geest in het hart der geloovigen, waartoe over de Gereformeerde Kerken steeds hebben beleden en alnog willen handhaven, dat deze werking van den H. Geest in het hart der geloovigen dit objectieve Goddelijke gezag niet schiept; maar slechts doet erkennen, waarmede o.a. in strijd is de uitdrukking van Da. J. B. Netelenbos — ook door de Commissie Gesinsk. a. gewraakt in haar rapport — dat de laatste en diepste grond van ons geloof niet in de Schrift kan liggen, maar alleen kan gevonden worden in den mensch zelf, in het religieuze, wedergeboren subjeet, den Christen, (zie J. B. N.'s "De grond van ons geloof", Utrecht '19, bladz. 6);

Besluit met leedwezen, opnieuw gehoord het advies van denit, voornoemd, volgens Artt. 79 en 80 D. K. O. over te gaan tot af-zetting van Da. J. B. Netelenbos van den dienst en hiervan kennis te geven aan den Kerkeraad van Middelburg en aan Da. J. B. Netelenbos.

Voorts adviseerde de Classis aan den Kerkeraad van Middelburg, gedurende een half jar een wachttijd uit te keeren aan Da. J. B. Netelenbos, ten bedrage van $\frac{1}{2}$ van het dusverre genoten traktement, onder beding, dat Da. J. B. Netelenbos geen Bijbelzittingen, catechisaties enz. houdt, of op andere wijze gedurende deren tijd in zijn onderhoud voldoende gaat voorzien, of ook ophoudt lid te zijn van een der Geref. Kerken.

Op last der Classis Middelburg der Geref. Kerken in Nederland:

F. W. J. WOLF, Voorz.

J. BRINAMAN, ic. Scriba.

J. RUNIA, h.t. 2c. Scriba.

Vlissingen, 20 Nov. '19.

Vrije Universiteit.

Mijn schrift ons: De Universiteits-lokalen zijn met een tweetal vermeerderd en gelukkig is de verbouwing weer afgevoerd. De lokalen voor kantoor in gebruik dienen nu voor collegezalen, terwijl het kantoor zijn toevlucht vond in een tweetal kamers van het percel. Keizersgracht 164.

Gelukkig was deze verandering eene verbetering, want wanneer men 35 jaar hetzelfde huis bewoond heeft, dan staat men, hoewel hij meerdere ruimte, toch een beetje vreemd bij het betrekken der nieuwe woning.

Er was gebrek aan collegealen, en naar wij hopen zal binnen kort nog weer naar andere zalen moeten omgezien worden.